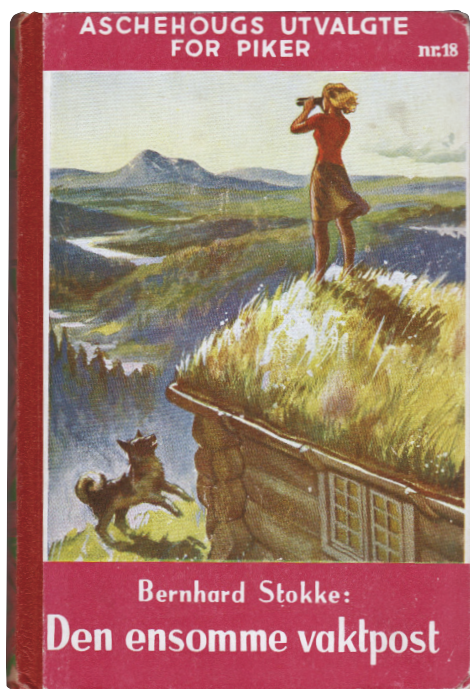

Bernhard Stokke og ”Den ensomme vaktpost”

Bernhard Stokke var en av de mest populære barnebokforfatterne fra 1930-tallet og flere tiår framover. Hans mest kjente barnebok, ”Den ensomme vaktpost”, har tilknytning til Rendalen, og forfatterens foreldre har sterke røtter i Nord-Østerdalen.

*Andreutgaven fra 1948 av Bernhard Stokkes
Den ensomme vaktpost.*

Bernhard Stokkes liv

Bernhard Stokkes foreldre var Thomas Stokke, f. 23.4.1870 i Selbu, og kona Beret, født 27.11.1868 i Holtålen.

Bernhard Stokkes yngste datter, Solfrid Aspaas, opplyser at både bestefaren og bestemora hadde gode evner og sto langt framme på kirkegolvet under konfirmasjonen. Hvordan de traff hverandre, har ingen kunnet opplyse om. På grunn av sine gode evner fikk Thomas økonomisk hjelp av presten til å gå på lærerskolen, mens Beret i mellomtida arbeidet som hushjelp på prestegarden til Thomas kom hjem med eksamenspapirene i lomma. Beret var i slekt med Jonas Lie, så det er ikke usannsynlig at det var de samme ”litterære genene” som gjorde seg gjeldende hos Jonas Lie og Bernhard Stokke. Beret og Thomas giftet seg og havnet som lærerfamilie, først i Kvikne og deretter på Os, og bodde i ca. 15 år i Nord-Østerdalen før de flyttet til Nes på Hedmarken.

Thomas var lærer i Kvikne da det første barnet, Karl Johan, ble født i 1895. Bernhard var nr. 2 i søskenflokket og ble født i Kvikne i 1896. Borg-hild (1898), Helga (1900), Ingebjørg (1902), Solveig (1904), Trygve (1906)

og Alfred (1908) ble alle født mens familien bodde på Os, mens Alvhild, Bergljot og Aslaug ble født i Nes kommune (nå Ringsaker), der faren nå var lærer på Helgøya og samtidig drev småbruket Evenrud som en del av lærerlønna, som ikke var stort å leve av den gangen.

I folketellinga 1910 er de to eldste sønnene, Karl Johan, 15, og Bernhard, 14 år, oppført som boende hjemme som gårdsarbeidere, mens de andre søsknene som var født da, er oppført som folkeskolelærersønn/datter, barn.

Bernhard, den nest eldste av barna, var gløgg, og likte seg godt på skolen. Han hadde lyst til å gå videre, men han sluttet likevel på skolen da han var 12 år gammel. Han syntes han måtte være hjemme og hjelpe mora med det tyngste arbeidet.

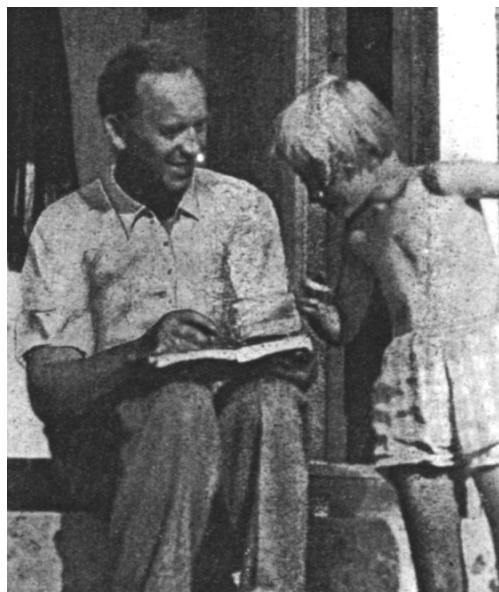
Etter et par år hjemme fikk han gårdsarbeid på gamlehjemmet i Vestre Gausdal, og senere søkte han opptak ved Hamar lærerskole. De fleste som møtte til opptaksprøva, hadde forskole, noe Bernhard ikke hadde. Likevel kom han inn. Han ble litt mobbet fordi han var så ung og ikke hadde forskole, men han var meget ærgjerrig og ville fram. Han kjøpte seg et utfyllt avgangsvitnemål som han fylte ut slik han ønsket at det skulle bli når han var ferdig med skolen, og arbeidet hardt mot dette målet. Karakterene ble da også bra.

Etter lærerskoleeksamen i 1917 fikk han et halvt års lærervikariat i Moss. Ved siden av lærerjobben leste han engelsk og tysk privat om kveldene, for han ville ta examen artium. Han ble huslærer hos den tyske generalkonsulen Hildisch, der han også fikk bo nærmest som en av familien. Dette hjalp ham til

å bli god i tysk, og han tok i 1919 realartium ved Haagaas' privatskole på ett år. Han lærte å oppføre seg som en herre i perioden hos Hildisch, og fikk bl.a. smaken på konserter osv.

Militærtjenesten avtjente han i H. M. Kongens Garde. Han hadde den latinske grammatikken oppslått i skilderhuset og kastet et blick på den når han var innom, og så repeterte han det han hadde lest mens han marsjerte fram og tilbake foran slottet.

I 1920 ble Bernhard Stokke gift med den ett år yngre Johanna Aarvold. Hun var litt i slekt med både Nansen og Walter Mondale (norsk Mundal). Bare 16 år gammel fikk hun seg jobb i London i 1913 for å lære engelsk. Da hun kom tilbake, fikk hun med sine engelsk-kunnskaper ansvaret for en gullsmedforretning på Rjukan. Hennes far var klokker og bestyrer på Toftes Gaves guttehjem på Helgøya, og da mora var

Bernhard Stokke "prøver" teksten i en ny bok på sin datter. Privat foto.

sjuk, var Johanna med og hjalp faren som vertskap på guttehemmet. Hit kom Bernhard for å få sommerjobb. Etter å ha snakket med Bernhard, sa bestyreren til sin datter at denne unge mannen kom til å nå langt.

Da Bernhard og Johanna var gift, fikk han først lærerstilling i Vinger, som nå er en del av Kongsvinger kommune. Her ble deres første barn, Torleif, født i 1921. Senere arbeidet han noen år i nærheten av Hamar, og der ble barn nr. 2, Ingrid, født i 1924. Han hadde også et kort vikariat ved Toftes Gave.

Etter hvert havnet familien i Aker kommune, som senere er innlemmet i Oslo, der lønningene var bedre, og der ble den boende, først i en lærerbolig på Nordberg i daværende Vestre Aker, og fra 1934 i egen villa like ved. På Nordberg ble deres tredje barn, Solfrid, født i 1931. Bernhard fikk først vikariater, og fra 1927 fast stilling ved Tåsen skole. Ved siden av lærerjobben var han deltidstudent ved universitetet i Oslo. Han tok cand. mag.-eksamen 1930 med fagene kjemi, astronomi og geografi. Undervisningen i kjemi foregikk på tysk, men der hadde han jo gode forutsetninger etter året hos Hildisch. En kveld han holdt på alene med et kjemiforsøk på laboratoriet, var det noe som gikk galt, og det oppsto en eksplosjon. Glassbitene føk, og hele rommet ble svart. Stokke ble imidlertid ikke skadet, og vaktmesteren hjalp ham å rydde opp.

Han fikk seg sykkel, og den brukte han til og fra observatoriet i Oslo når han studerte astronomi. Dette foregikk om nettene, og han følte seg ofte liten og ensom under den store stjernehimmelen i de folketomme gatene. For

barna var det hyggelige opplevelser når faren tok dem med i Nordmarka i nattemørket og fortalte dem om det de kunne se på den lysende himmelen. Stjernehimmelen går ofte igjen i bøkene hans.

Da han hadde fullført sin cand. mag.eksamen i 1930, tenkte vel kona at det skulle bli litt bedre tid, og at de kunne leve litt mer som en normal familie. Men plutselig en dag proklamerte Bernhard at nå skulle han skrive bøker. Han kastet seg over sin nye interesse med stor iver, og i perioden 1931-1946 skrev han 12 barne- og ungdomsbøker, og senere skrev han også flere lærebøker, som ble omtrent enerådende i skolen.

Økonomien ble etter hvert god i familien, for i tillegg til å ha full lærerjobb og inntekter fra bøkene var Bernhard Stokke også livsforsikringsagent i Brage. Med denne jobben fulgte det bil, en T-Ford. Kona hans var revisor i Brage og hadde hjemmekontor og egen inntekt. Etter at svigerfaren Karl Andreas Aarvold var pensjonert fra stillingen som bestyrer på Toftes Gave, flyttet han med sin kone Ingeborg Kristine Marie til Sandefjord. En gang Stokke-familien var på besøk der, tok de en biltur i området for å se etter hyttetomt, og snart fant de drømmetomta med lang strandlinje med svaberg. Den fikk de kjøpe, og ikke lenge etter var familiehytta på plass. Der har familien feriert i alle år siden. Svigerfaren lå ikke på latsiden i sin pensjonisttilværelse. Han var revisor i banken, klokker, tok timer i skolen og lærte seg gammelgresk for å kunne lese Det nye testamente på originalspråket.

Som lærer hadde Bernhard Stokke høyere ambisjoner enn bare å være van-

lig lærer. Han søkte og fikk stillingen som overlærer ved Bryn skole i de østlige bydelene i Oslo i 1939, og den stillingen hadde han til 1947. Da kom han tilbake som overlærer ved sin gamle Tåsen skole, og der ble han til han ble pensjonist som 70-åring i 1966.

Stokke lå ikke på latsida. Datteren Solfrid forteller at i den perioden han var ansatt på Bryn, skrev han fra klokken 3 til 6 om natta. Deretter syklet han den lange veien til Bryn, og så hjem igjen om ettermiddagen. Det var ikke direkte veiforbindelse mellom Nordberg og Bryn den gangen, så han måtte ta omveien nedom byen. Som så mange andre bra lærere ble han tatt til fange under krigen og sendt til Kirkenes. Datteren Solfrid husker godt da faren sammen med mange andre ble jaget inn i en godsvogn på Loenga stasjon, og mora ble slått over ryggen med en geværkolbe fordi hun ikke ville forlate sin mann.

I Kirkenes bodde fangene i papptelt, som de kalte "Pappenheim". Blant de mange gjøremålene deres var å bære tunge bomber om bord i båter og ned ledere til lasterommene. Dette var farlig og tungt arbeid. Da tyskerne etterlyste frivillige til kjøkkentjeneste, meldte Bernhard Stokke seg. Han sydde seg bl.a. nikkere av tomme sukkersekker, og så lurte han seg til å gjemme smør i nikkerebeina så han kunne ta med til de andre fangene. Det var et godt tilskudd til de magre dagsrasjonene.

Etter oppholdet i Kirkenes kom han tilbake til Bryn skole, men fikk altså i 1947 stillingen som overlærer ved Tåsen skole, som også var hans arbeidssted i mange år før krigen. Nå fikk han mye kortere vei til arbeidet fra hjemmet

på Nordberg. Skoleåret 1949/50 tok han et friår fra skolen. Da tok både han og kona Johanna hyre på en båt fra Mørlands rederi. Han underviste i astronomi og matematikk, mens kona underholdt, sto for kontakten med sjømannskirkene osv., alt som et ledd i velferden for mannskapet. På dette året kom de til både Filippinene og Japan og fikk også gode venner i Østen.

FN ble dannet i 1945, og de store organisasjonene knyttet til FN ble dannet i tur og orden. I 1946 deltok Bernhard Stokke som historieekspert i den norske delegasjonen i Frankrike da UNESCO ble dannet.

Bernhard Stokke gjorde en stor innsats som lærer, han skrev lærebøker som var nybrottsarbeid på sitt felt, han skrev en rekke barne- og ungdomsbøker, som fremdeles leses 80 år etter at de ble skrevet, men likevel fant både han og kona tid til å engasjere seg for andre mennesker og i lokalmiljøet. Stokke var bl.a. formann i Aker lærerlag, og etter at han hadde spist middag, gikk han ofte tilbake til skolen og snakket med renholderne. Han hadde omsorg for alle ved skolen, både elever, lærere og andre ansatt. Kona Johanna satt bl.a. i byggekomiteen for Nordberg kirke, og hun la ned grunnsteinen til kirka.

For sine mange elever og deres foreldre står Bernhard Stokke som et ideal av en lærer, veileder og trygg venn, som alltid hadde tid og omtanke for hver enkelt.

For sin mangesidige innsats ble han på sin 70-årsdag hedret med Kongens fortjenstmedalje i gull ved et arrangement på Tåsen skole. Bernhard Stokke døde 17. januar 1979.

Barne- og ungdomsbøkene

Den første boka, "Blant olme okser", kom i 1931. Stokke hadde selv vært oksegjeter og visste hva han skrev om. I 1932 utlyste Windju Simonsens forlag en konkurranse om beste guttebok. Stokke leverte manuskript til "I natt rømmer vi", en spennende fortelling om to gutter som rømmer fra et skolehjem. Her hadde han god nytte av praksisen fra svigerfarens guttehem på Helgøya. Den sommeren var familien på ferie på ei seter langt inne på Hardangervidda. En dag kom det beskjed om at manuskriptet til "I natt rømmer vi" var kommet i retur. Bernhard og kona Johanna gikk den lange veien ned til Geilo for å hente pakka, selvsagt skuffet over at manuskriptet kom i retur. De fant ut at de ville åpne pakka før de gikk tilbake til setra, og desto større ble gleden da forlaget skrev at de ville utgi boka hvis forfatteren bare ville forkorte det siste kapitlet litt. Da slo ekteparet på stortromma og gikk på kafé og kjøpte seg både kaffe og wienerbrød – for første gang. Premiesummen for "I natt rømmer vi" førte til at familien fikk råd til å kjøpe sin egen villa på Nordberg.

"I natt rømmer vi" ble etterfulgt av tre bøker til om de samme guttene: "På livet løs" i 1933, "Hvor er Willy?" i 1935 og "På spor etter Willy" i 1936. Innimellom disse kom "Kampen om den sorte sten" i 1934.

I en periode på 1930-tallet hadde familien på Nordberg en hushjelp fra Sjølisand i Rendalen. Det var Sigfrid Botillen, født 1913, som senere ble gift med Bjarne Akre, født 1906. Han hadde vært pelsjeger på Grønland og krigsseiler, og skrev i 1957 boka "Fri manns liv", der han fortalte om Grøn-

land og det han hadde opplevd der. Hun fortalte at hennes eldste søster, Ragna, født 1896, hadde vært brannvakt på Byringen, og at hun selv var brannvakt om somrene og bodde på brannvakthytta alene. Byringen ligger noen kilometer øst for Sjølisand og Storsjøen. Dette inspirerte Bernhard Stokke til å skrive "Den ensomme vaktpost" (1937), ei spennende fortelling, der forfatteren lot sin datter Ingrid få hovedrollen. Hun var farens øyensten, og i boka ble hun en helt som kom ut for både farlige og spennende opplevelser som avløser for faren som brannvakt. Sigfrid og Ragnas yngste søster, Gudbjørg Berg (f. 1915), husker at Bernhard Stokke var på besøk på Byringen, men vet ikke om det var før eller etter at boka ble skrevet.

Sigfrid og nevøen Jan møtte mange år senere, i 1959, to bjørner på Byringen da de var en liten tur nede i skogen for å hente ved til brannvakthytta. Dette forteller Finn Botillen, Jans bror.

Dette er den eneste boka Stokke skrev med ei jente i hovedrollen, men den har også vært ei populær bok for gutter, og har kommet ut i stadig nye opplag. Brannvakthytta på Store Byringen står der fortsatt, men har ikke vært brukt som brannvakthytte på mange år. Rendalen kommune er eier, og hytta står åpen for alle som vil ta turen dit. Den er et meget populært turmål. Dessverre har vedlikeholdet vært forsømt de senere årene. Den ligger ikke høyt, bare så vidt over tregrensa, men det er utrolig fin utsikt derfra til de veldige skogområdene på alle kanter.

Stor suksess hadde Stokke også med de tre bøkene der handlingen er lagt til førhistorisk tid: "Bjørneklo" (1938) fra

Brannvakthytta på Store Byringen. Den delen av hytta som ligger lengst til venstre på bildet, er bygd til etter at "Den ensomme vaktpost" ble skrevet. Foto ved forfatteren.

steinalderen, "Dag fra skogene" (1941) fra bronsealderen og "Geir den fredlause" (1944) fra folkevandringstida. Målet med bøkene var å formidle historiske kunnskaper til barn og unge slik at det vekket deres interesse. I flere tiår ble disse bøkene, som kom på både bokmål og nynorsk, brukt som utfyllende lesning i folkeskolen. De forener på en ypperlig måte sakprosa og fiksjon.

Enda tre barne- og ungdomsbøker skrev Bernhard Stokke: "De hjemløse ryttere" (1938), "Nils og Fredrik" (1946) og "Langs farefulle veier" (1972), som foregår i korsfarertida.

Flere av Bernhard Stokkes barne- og

ungdomsbøker er oversatt til mange språk.

Lærebokforfatter

Som lærebokforfatter konsentrerte Stokke seg mest om fagene historie og geografi. I 1936 reviderte han C. W. L. Horns «Lærebog i geografi for folkeskolen» fra 1886. I 1940 kom "Folket vårt gjennom tidene. Norges- og verdenshistorie med bilder og oppgaver", og den ble raskt den mest brukte historieboka i norsk folkeskole. Den var begynnelsen på en mer elevrettet og fortellende måte å skrive lærebøker på.

Senere kom disse lærebøkene: "Folkeskolens geografi" (1948), "Fedrelandet og andre land" (1951), "Norge. Land og næring" (1955) og "Samfunnskunnskap" (1966). Han formidlet fagstoff også på andre måter, som medarbeider i flere samle- og oppslagsverk, foreleser ved kurs for lærere og med program i skolekringkastingen.

Kilder

- Norsk biografisk leksikon
- Gudbjørg Berg, Elverum
- Finn Botillen, Deset
- Solfrid Aspaas, Moss

Om forfatteren

Ole Bjørn Salvesen, født 1939. Elverum lærerskole 1962. Lærer i 21 år, kultursjef i Rendalen i 19 år. Pensjonist.